

מהו משפט? - דף עבודה לכיתות ו'

מחבר: לביא בציה גרינברג

משפט הוא מבע שפתי המורכב ממילה אחת או יותר. כל משפט הוא בעל משמעות כלשהי ומבנה בסיסי. בשפה העברית, כל משפט מכיל בהכרח נושא ונשוא, אחרת, איננו משפט. סוגי המשפטים לפי נושאים נחלקים לשניים: משפט פועלי ומשפט שימני.

מהו נושא?

נושא המשפט הוא הדבר שבו עוסק המשפט. באופן מופשט יותר, הנושא הוא התשובה לשאלה על מי/מה מדובר. לדוגמה: מהו הנושא במשפט הילד אכל גלידה?

על מי מדובר? <---- על הילד <---- לכן, הנושא הוא הילד.

מהו נשוא?

נשוא המשפט הוא המשלים לנושא. כלומר, אחרי שהבנו על מי/מה מדובר, עלינו להבין מה אומרים עליו. לדוגמה: מהו הנשוא במשפט רוני קפצה בקפצת?

על מי מדובר? על רוני <---- מה אומרים על רוני? שהיא קפצה <---- לכן, הנשוא הוא קפצה.

משפט פועלי או משפט שימני? מה ההבדל?

כפי שאמרנו, בעברית ישנם שני סוגי משפטים בחלוקה לפי נושאים. מה זה אומר? זה אומר שישנם שני סוגים עיקריים של נושאים שעל פיהם מוגדרים משפטים. משפט פועלי, כשמו כן הוא, מכיל נשוא שהוא פועל, כלומר נשוא שמבטא את הפעולה המתבצעת על ידי הנושא. משפט שימני הוא משפט שהנשוא שלו אינו פועל אלא מתאר את הנושא. נסו לגלות את ההבדלים בין שני המשפטים הבאים וקבעו איזה משפט הוא פועלי ואיזה שימני?

רמז: ראשית מצאו את הנושא והנשוא. לאחר מכן, בחנו את המשפט לפי סוג הנושא.

1. הילדים לומדים בבית הספר

2. הילדים הם תלמידים בבית הספר

נתחיל בבדיקת הנושא של כל משפט – זכרו, נושא נמצא על ידי שאילת השאלה על מי/ מה מדובר?

על מי מדובר במשפט הראשון? על הילדים <---- לכן, הנושא הוא הילדים.

על מי מדובר במשפט השני? על הילדים <---- לכן, הנושא הוא הילדים.

נמשיך בזיהוי הנושא:

מה אומרים על הילדים במשפט הראשון? שהם לומדים. <---- לכן, הנושא הוא לומדים.

מה אומרים על הילדים במשפט השני? שהם תלמידים. <---- לכן, הנושא הוא תלמידים.

** שימו לב שהמילה הם היא לא הנושא. כך גם כל ההטיות השונות (הוא, היא, היה, הייתה, יהיו, וכו')

נסיים בבחינת סוג הנושא:

האם לומדים זה פועל? כן. (להזכירם, מילה היא פועל אם היא מקיימת שלושה תנאים: מבטאת פעולה,

בעלת גוף ובעלת זמן – בקיצור, פג"ז).

האם תלמידים זה פועל? לא. מדוע? פועל חייב להיות מוטה בזמן כלשהו. האם המילה "תלמידים" מוטה

בזמן? כמובן שלא. הם יכולים להיות תלמידים היום, מחר או אתמול.

נסכם את הבדיקה: בשני המשפטים הנושא הוא הילדים, אולם במשפט הראשון הנושא הוא פועל ולכן

המשפט פועלי. במשפט השני, לעומת זאת, הנושא אינו פועל ועל כן המשפט שימני. ניתן לפתור את

הבעיה גם באופן החזותי הבא. מומלץ מאוד שתסמנו קודם את הנושא והנושא בכל תרגיל לשוני ולאחר

מכן פנו לתוכן השאלה.

נושא	נושא
הילדים	לומדים

 בבית הספר <----- לומדים זה פועל? כן <----- משפט פועלי

נושא	נושא
הילדים	תלמידים

 הם <----- בבית הספר <----- לומדים זה פועל? לא <----- משפט שימני

תרגול

לפניכם עשרה משפטים. בכל משפט זהו את הנושא והנשוא, כתבו אותם כמו בדוגמה הקודמת ורשמו את סוג המשפט:

1. דוד בן גוריון היה ראש הממשלה הראשון של מדינת ישראל.
2. המורה ביקש מדני לפתור את שיעורי הבית על הלוח.
3. אתמול דנה ואני קטפנו רקפות בחורשה מאחורי בית הספר.
4. עובדי רשויות האכיפה הם עובדים ציבוריים.
5. המירוץ התקיים ביום חמישי שעבר בפארק הלאומי אשכול.
6. הכלב הוא חברו הטוב ביותר של האדם.
7. גלית היא דודתי שחיה באוסטרליה.
8. אמי אמרה לי לסדר את חדרי לקראת בואם של סבי וסבתי.
9. שמוליק הוא הרפתן המוערך ביותר בעמק יזרעאל.
10. ראש הממשלה הודיע על סגר בבני ברק למשך תקופת חג הפסח.